

Генералмајор АНТЕ БАНИНА

МОСТАРСКА ОПЕРАЦИЈА

Југословенска армија извела је у току Ослободилачког рата низ сложених операција. Многе од њих претстављају изванредан примјер примјене ратне вјештине. Већина бојева и операција из нашег Народноослободилачког рата проводила се под специфичним условима. Основно у изношењу тих операција је да се обухвате и освојетле ти услови, јер без њих се не може дати њихова права слика. Но, низ операција из нашег рата — по свом односу снага, силини удара, по дубини, ширини, темпу наступања, сложености маневра и организованости — дају драгоцјени материјал за изучавање свих елемената савремене операције. Мостарска операција, која је изведена у почетку фебруара 1945 године, снагама 8 и 2 ударног корпуса, без сумње, спада у ред таквих операција.

Средином јануара 1945 године Совјетска армија отпочела је у Пољској и Источној Пруској офанзиву тако огромних размјера, да су јединице Совјетске армије крајем јануара стигле у Померанију и на ријеку Одру. Њемци су прикупљали снаге са осталих фронтава и вршили све могуће покушаје да би зауставили совјетску офанзиву на пољско-њемачком фронту. На правцу Будимпеште Њемци су груписали знатне снаге са циљем да поново заузму изгубљену територију у Мађарској, западно од Дунава, и да деблокирају Будимпешту. У то вријеме у Југославији Њемци су успјели да организују непрекидан фронт само у Срему, од Илока до ушћа Дрине, док су остале њихове снаге биле концентрисане по јако утврђеним и брањеним упориштима дуж важних комуникација, укљештене јединицама Народноослободилачке војске које су држале у њиховој позадини простране ослобођене територије.

Непријатељски противудар у Мађарској и упоран отпор у Југославији имали су, поред политичког значаја, за циљ да се обезбједи извлачење сировина и намирница са те територије, ово, нарочито, због губитка источних области.

У то вријеме наша Народноослободилачка војска је била потпуно ослободила огроман дио наше домовине. Пошто је располагала великим ратним искуством и јаким наоружањем она се тада припремала да, под руководством друга Тита, приступи систематском уништавању непријатеља у упориштима и дефинитивном ослобођењу наше земље од окупатора. У таквој општој ситуацији изведена је Мостарска операција.

Пошто је крајем 1944 године потпуно уништио непријатељску книнску групацију и ослободио Далмацију, 8 корпус концентрисао је своје главне снаге на просторију Книн, Шибеник, Задар и оријентисао се за даље дејство у правцу Лике.

Јединице 9 и 29 дивизије, које су у то вријеме вршиле обезбјеђење операције 8 ударног корпуса у Далмацији, успјеле су да ослободе Дувно, Посушје, Имотски и Љубушки, да непријатељу нанесу знатне губитке и да га приморају на одбрану на непосредним прилазима самог Мостара.

Пошто је Далмација била ослобођена, непријатељ је тежио да одржи Мостар у својим рукама како би затворио важан операциски правац који води из долине Неретве у долину Босне према Сарајеву.

Крајем јануара 1945 године непријатељ је извршио припреме за противнапад од Мостара и Широког Бријега, са циљем да одбаци наше јединице са полазних положаја за напад на Мостар и Широки Бријег и поново организује широки одбранбени појас око Мостара, на линији: Широки Бријег, Љубушки, Чапљина, Коритник, Невесиње и да на тој просторији изврши мобилизацију становништва. 27 јануара 1945 године непријатељ је извршио противнапад из Широког Бријега у правцу Љубушког, а 28 јануара из Мостара у правцу Читлук, Чапљина, Метковић и успио да одбаци јединице 9 дивизије и поново успостави одбрану на линији: Широки Бријег, Љубушки, Невесиње. У противнападу непријатељ је једновремено употребио јединице из Широког Бријега, Мостара и околних гарнизона и непријатељски расположене елементе који су дејствовали у позадини наших јединица.

У таквој ситуацији наш Врховни командант, маршал Тито, доноси одлуку да снагама 8 корпуса ликвидира мостарску групацију непријатеља, ослободи Херцеговину, а затим да оријентише снаге 8 корпуса на запад за ослобођење Лике, Горског Котара, Хрватског Приморја и Истре.

Команда 8 корпуса, на основу директиве Врховног штаба, донела је, 30 јануара 1945 године, одлуку да са деловима 9 и 29 дивизије заустави даље продирање непријатеља, да за најкраће вријеме изврши прегрупацију и концентрацију својих главних снага са просторије: Книн, Задар, Шибеник, на просторију Кочерин, Вргорац, Имотски и изврши све припреме за напад на Мостар. Према донетој одлуци прегрупација снага отпочела је истог дана, тако да је концентрација била завршена 3 фебруара у 24.00. Прегрупација снага са даљине 250—300 км извршена је за рекордно кратко вријеме, иако се располагало са ограниченим превозним средствима. Прегрупација снага изведена је тако брзо, зато што је штаб 8 корпуса правилно организовао превозне групе, мобилизирајући сва превозна средства у области Далмације и што је наша морнарица пребацила знатан број јединица морским путем.

Непријатељске снаге

За одбрану Мостара непријатељ је имао двије пјешадиске дивизије (369 њемачку и 9 домобранску — НДХ) и још неколико самосталних јединица. Он је организовао одбрану на широком фронту, ослонио своја крила на тешко пролазне планине Чабуљу и Вележ и груписао главне снаге на правцима: Широки Бријег, Мостар и Невесиње, Мостар са циљем да затво-

ри долину Неретве и главним снагама упорно брани јака упоришта: Широки Бријег, Благај, Невесиње и Мостар, а мјесном милицијом и усташама међупросторе између наведених упоришта. У случају отсецања ма ког упоришта посада се морала бранити све док не интервенише резерва из Мостара. У том циљу сва упоришта су била подешена за кружну одбрану. Осим тога непријатељ је у долини Неретве организовао јаке гарнизоне за оржавање везе са позадином, као ослонац за противнапад оперативних резерви, ако би Мостар био угрожен, или за прихват и обезбјеђење повлачења снага на сјевер, ако би Мостар био изгубљен.

Распоред непријатељских снага био је слиједећи:

На правцу Широки Бријег, Кнежпоље, Мостар: 370 пук 369 њемачке пјешадиске дивизије, 1, 2, 3, 4 и 5 бојна (батаљони) 9 домобранске дивизије; 2 бојна 2 Горског здруга у Кнежпољу (касније се рокирала у правцу Љубушког); двије батерије у Широком Бријегу.

На правцу Љубушки, Читлук, Мостар: јединице „Црне легије“ и милиција.

На правцу Невесиње, Благај, Мостар: 369 пук 369 пјешадиске дивизије, милиција и у Невесињу двије арт. батерије.

У Мостару: самосталне јединице 369 пд; један батаљон 981 пд, који је дошао 27 јануара из правца Сарајева; приштабске јединице 9 домобранске дивизије и један батаљон фашистичке милиције „Сан Марко“. Остале артиљериске јединице обеју дивизија биле су распоређене на простору Благај, Мостар, а општа резерва у Мостару и Бијелом Пољу.

Непријатељске јединице биле су потпуно снабђевене и обезбјеђене свим материјалним средствима која су потребна за вођење дуге борбе, чак и у условима окружења и отсјецања од своје позадине.

Наше снаге

У Мостарској операцији учествовале су јединице 8 ударног корпуса (9, 19 и 26 ударна дивизија, тенковска и артиљериска бригада), 29 ударна дивизија и један артиљериски дивизион из састава 2 ударног корпуса. Наше јединице биле су доста добро снабђевене и попуњене. Њихово морално-политичко стање било је на висини.

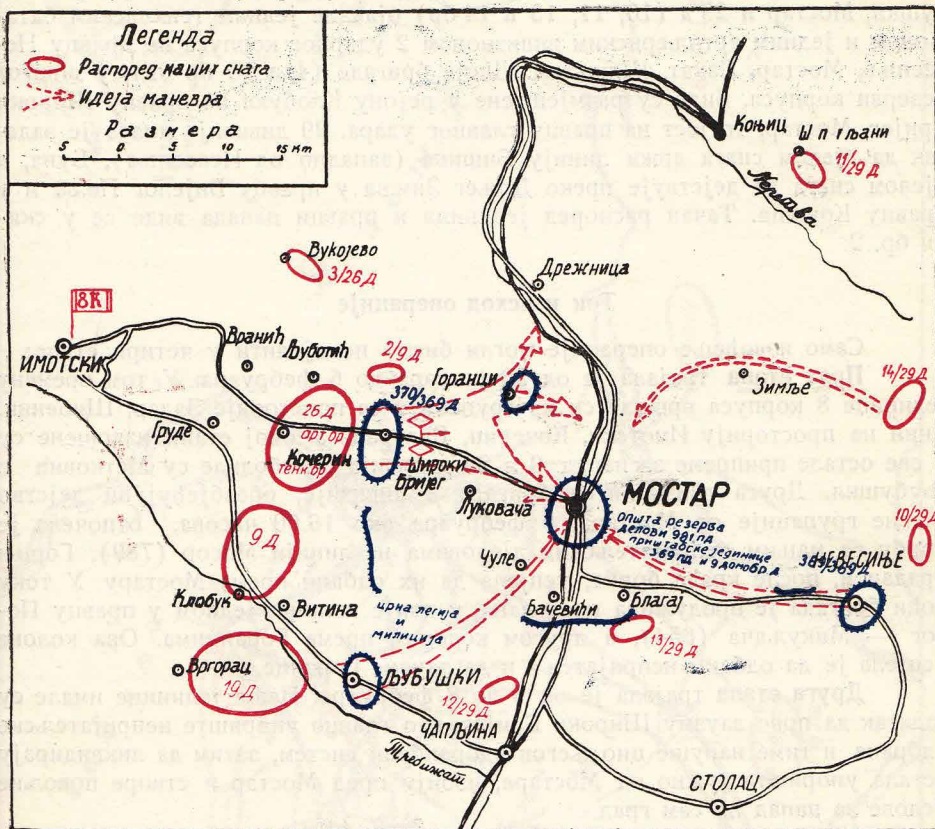
Однос снага био је слиједећи:

Општи однос: у пјешадији 1,6 : 1 у нашу корист,
у артиљерији 1,5 : 1 у нашу корист,
у тенковима 3 : 1 у нашу корист.

На правцу главног удара (све у нашу корист):
у стрељачким батаљонима 2,1 : 1,
у артиљерији 2,6 : 1,
у тенковима 3 : 1.

Оперативна замисао за Мостарску операцију била је: извршити концентрични напад снагама четири дивизије на Мостар, наносећи главни удар са двије дивизије и једном тенковском бригадом правцем: Кочерин, Широки Бријег, Мостар, једним помоћним ударом са једном стрељачком дивизијом и једним тенковским батаљоном правцем Невесиње, Благај, Мостар и дру-

гим помоћним ударом са једном стрељачком дивизијом правцем Љубушки, Читлук, Мостар. Ближи задатак — заузети Широки Бријег, Љубушки, Невесиње и избити главним снагама на линију: Горанци, Луковача, Чуле, Бачевићи, затим са сјевера и сјевероистока окружити и уништити непријатеља у Мостару на отсјеку Дрежница, Бијело Поље и најзад заузети град Мостар (види скицу бр. 1).

Сл. 1

Припреме за операцију трајале су од 30 јануара до 6 фебруара. За то вријеме 9 и 29 д задржале су непријатељско даље наступање у правцу слободне територије и успјеле да поврате Метковић. Остале јединице 8 корпуса вршиле су прегрупаацију, како је то већ горе наведено, и концентрисале се на слиједећу просторију: команда корпуса у Имотском, 26д — Љуботић, Кочерин, Груде, тбр — Кочерин, Вранић; арб — Кочерин, Љуботић; 19д — Вргорац, Љубушки, док су се 9 и 29д налазиле пред непријатељем од Широког Бријега преко Невесиња до Шпиљана (ист. од Коњица). Коначна одлука за напад била је донијета послје завршеног командантског рекогносцирања 4 фебруара 1945 године. Било је предвиђено да напад отпочне 6 фебруара. Вријеме до почетка напада било је искоришћено за до-

вођење јединица на полазне положаје за напад, за организацију садејства и за материјално обезбјеђење операције.

Наше снаге биле су распоређене: 9 ударна дивизија (2, 3, 4, и 13 бр) и 26 ударна дивизија (1, 3, 11 и 12 бр) са тенковском и артиљерском бригадом на главном правцу удара Широки Бријег, Мостар; 19 д (6 и 14 бр) ојачана 12 херцеговачком бригадом 29 дивизије на помоћном правцу Љубушки, Мостар и 29 д (10, 11, 13 и 14 бр) ојачане једним тенковским батаљоном и једним артиљериским дивизионом 2 ударног корпуса на правцу Невесиње, Мостар, Лакат, Шпиљани. Двије бригаде (4 и 13 бр 9д), у општој резерви корпуса, биле су размјештене у рејону Клобука на правцу Широки Бријег, Мостар, то јест на правцу главног удара. 29 дивизија имала је задатак да дјелом снага држи линију Бишина (западно од Невесиња), Буна, а дјелом снага да дејствује преко Доњег Зимља у правцу Бијелог Поља и у правцу Коњица. Тачан распоред јединица и правци напада виде се у скици бр. 2.

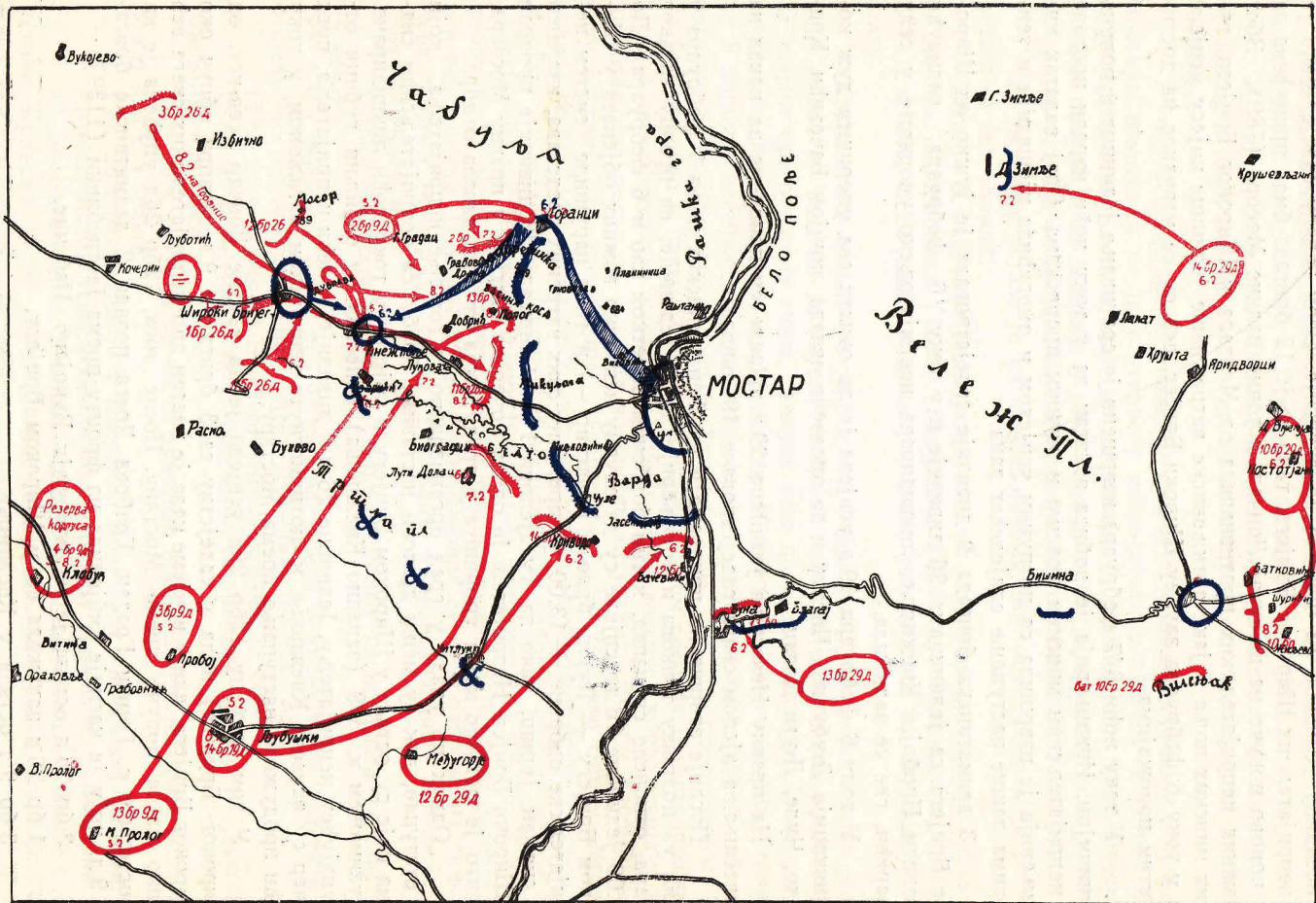
Ток и исход операције

Само извођење операције могли бисмо подијелити у четири етапе:

Прва етапа трајала је од 30 јануара до 6 фебруара. У том времену јединице 8 корпуса вршиле су прегрупацију са просторије Задар, Шибеник, Книн на просторију Имотски, Кочерин, Вргорац. У овој етапи извршене су и све остале припреме за напад. 9 и 29 дивизија ослободиле су Метковић и Љубушки. Друга далматинска бригада 9 дивизије, обезбјеђујући дејство главне групације од Мостара, 5 фебруара око 16.00 часова, отпочела је борбу са мањим непријатељским дјеловима на линији Мосор (789), Горњи Градац и, после краће борбе, успјела да их одбаци према Мостару. У току ноћи бригада је продужила наступање у двије колоне: једном у правцу Полог — Микуљача (654), а другом колоном према Горанцима. Ова колона успјела је да одбаци непријатеља и да заузме Горанце.

Друга етапа трајала је од 6 до 8 фебруара. Наше јединице имале су задатак да прво заузму Широки Бријег, као главно упориште непријатељске одбране, и тиме наруше цио његов одбранбени систем, затим да ликвидирају остала упоришта јужно од Мостара, избију пред Мостар и створе повољне услове за напад на сам град.

Послије артиљериске припреме од 30 минута и налета једне ескадриле авиона, напад је отпочео тачно у одређено вријеме. Наше јединице успјеле су на појединим правцима да у првом налету заузму непријатељске положаје и да се уклоне у његову одбрану. На правцу главног удара јединице 26 д (1 и 11 бр) успјеле су да до 10.00 часова заузму прву линију непријатељске одбране и избију пред манастир и духанску станицу у Широком Бријегу, које је непријатељ најјаче бранио. 12 бригада 26 дивизије имала је задатак, да обухватним маневром преко Мосора (789) нападне отсек Широки Бријег, Кнежпоље. Бригада је успјела око 12.00 часова да заузме Дубраву (ист. од Широког Бријега) и да избије у само Кнежпоље, пошто је у том рејону уништила једну непријатељску арт. батерију. Међутим, непријатељ је извршио снажан противнапад од Мостара преко Горанаца, одбацио 2 далматинску бригаду 9 дивизије и преко Грабове Драге напао бок

Сл. 2

и позадину јединица 12 бригаде 26 дивизије. Овом нападу садејствовао је и непријатељ из Широког Бријега, тако да је 12 бригада била принуђена да се поново повуче на положај Лончар, источне падине Мосора (789). Због снажних непријатељских противнапада од Мостара и Широког Бријега, густих минских поља и јаке артиљеријске ватре, наше јединице нијесу успјеле да у току 6 фебруара заузму Широки Бријег, већ су се утврдиле на достигнутим положајима.

У току ноћи 6/7 фебруара извршено је сређивање јединица и попуна муницијом. Инжињерија је добила задатак да у току ноћи изради пролазе у непријатељским минским пољима и жичним препрекама. Овај задатак инжињерија је извршила са потпуним успјехом и омогућила пјешадији и тенковима лакше наступање слиједећег дана.

3 далматинска бригада 9 дивизије садејствовала је јужно од Широког Бријега са јединицама 26 дивизије и у току 6 фебруара, надирући правцем Пробој, Кнежпоље, ликвидирала непријатељско упориште у селу Узарићи, где се задржала.

У току 6 фебруара 19 д успјела је да очисти сва упоришта дуж комуникације Љубушки, Читлук и да предвече овлада линијом Бачевићи, Криводо, Чуле, Љути Долац.

На правцу Невесиња јединице 29 д вршиле су припреме за напад на Невесиње, а дјелом снага садејствовале 19 дивизији.

Послије завршених припрема и чишћења минских поља 7 фебруара у 5.00, уз подршку тенкова и артиљерије, наше јединице, на правцу главног удара, отпочеле су напад, истим борбеним поретком као и 6 фебруара. До 11.00 јединице 26 д успјеле су да заузму неколико важних објеката у Широком Бријегу — Пурић брдо и манастир — и тиме нарушиле систем непријатељске одбране. У 13.00, уз примјену свих ватрених средстава, извршен је снажан јуриш, тако да су дјелови 1 и 11 бригаде 26 дивизије продрили у Широки Бријег. Непријатељ је одмах почео да отступа у правцу Мостара, пошто је оставио мађа упоришта у граду, која су још давала отпор.

Одмах по упаду у град организовано је гоњење непријатеља, који је отступао, док су мањи дјелови наставили борбу са непријатељским снагама које су остале у Широком Бријегу и које су у току ноћи ликвидирале. Заузимањем к. 399 (западно Кнежпоља) нанесени су озбиљни губици отступајућем непријатељу. Јединице 26 и 9 дивизије, гонећи непријатеља, предвечер су заузеле Кнежпоље и, потпомогнуте тенковским батаљоном, у току ноћи продужиле наступање према Мостару.

У том времену 12бр 26д успјела је да заузме Лончар (сев-ист. од Широког Бријега) и да у садејству са 3 бригадом 9 д затвори обруч око Широког Бријега, али у вријеме када је знатан дио непријатељских снага већ успио да се повуче према Мостару. После тога, 12бр 26д упућена је на просторију с. Горњи Градац, Грабова Драга позади 2 далматинске бригаде 9 д, коју је касније смијенила на фронту према Јастребинки (1139).

3 бр 26 д остала је на положају Вукојево, Избичне.

1 бр 26 д задржала се у Широком Бријегу.

3 бр 9 д остала у Кнежпољу.

2 далматинска бригада у току цијелог дана одбијала је непријатељске противнападе на линији с. Горанци, Јастребинка (1139).

Ујутру 8 фебруара јединице 26 дивизије избиле су на линију: с. Луковача, к. 605, Васина Коса, где их је непријатељ приморао да пређу у одбрану.

У току 7 фебруара јединице 19 дивизије, у свом наступању у правцу Мостара, наишле су на јаку утврђену непријатељску одбрану у рејону између Мостарског Блата и Неретве на линији: с. Миљковићи, Чуле, Бачевићи. Сви покушаји 19 дивизије у току дана да пробије наведену линију остали су без успјеха те је заноћила на линији: Камен, Бегић Мах., к. 341.

29 дивизија остала је на својим положајима, осим 14 бр која је напала на село Зимље.

Тако је 8 фебруара непријатељ поново успио да организује одбрану на линији: Јастребинка (1139), Микуљача (654), с. Миљковићи, Варда (331), к. 262, с. Бачевићи и приморао наше јединице да на тој линији застану.

Трећа етапа трајала је од 8 до 12 фебруара. У овој етапи наше јединице имале су задатак да заузму повољне положаје за напад на Мостар, да изврше прегрупацију снага, прикупе нове податке о непријатељу и одбију евентуалне непријатељске противнападе. И заиста, у овом времену, јединице 8 корпуса одбијале су противнападе које је непријатељ вршио да би одбацио наше јединице на запад. Тежиште свих његових противнапада било је усмјерено у правцу Широког Бријега. У том времену и наше јединице вршиле су појединачне нападе са циљем да не дозволе консолидацију непријатељских положаја и да на појединим отсјецима фронта пробију његову одбрану. На положајима сјеверно од друма Широки Бријег, Мостар водила се борба за поједине доминантне тачке. На отсјеку фронта јужно од Мостара непријатељ је имао добро организовану одбрану која је раније била припремљена. На овом отсјеку 19 дивизија покушала је у току 7, 8, 9 и 10 фебруара да овлада појединим важним тачкама у непријатељском распореду, али без успјеха. Јединице 29 дивизије налазиле су се у одбрани на линији: Буна, Благај, Невесиње, Зимље, Шпиљани, а дјелом вршиле припреме за напад на Невесиње.

У току ове етапе извршена је прегрупација наших снага на слиjedeћи начин:

9 д рокирана је на крајње лијево крило 8 корпуса, са задатком да отсјече Мостар са сјевера на отсјеку Дрежница, Рашка Гора.

11 бр 26 д задржала се на отсјеку Луковача, к. 605.

12 бр 26 д смјенила је 2 далматинску бригаду 9 д на отсјеку Горанци, Васина Коса.

3 бр 26 д упућена је из с. Вукојева преко Широког Бријега на положај код с. Горанци.

1 бр 26 д задржана је у Широком Бријегу у дивизиској резерви.

Артиљериска и тенковска бригада у рејону Луковача, с. Воштани.

19 дивизија остала је и даље на ранијим положајима на линији с. Бачевићи, Криводо, Чуле, Љути Долац, Биоградци. 12 бр 29 д, која је стављена под команду 19 д заузела је с. Јасеницу.

11бр 29д остала је на ранијим положајима код с. Шпиљани (источно од Коњица).

14 бр 29 д заузела је с. Зимље.

10 бр 29 д заузела је положај за напад источно од Невесиња на линији с. Батковићи, с. Шурићи, с. Жиљево.

13 бр 29 д задржала се на положајима код Благаја.

Четврта етапа (види скицу бр. 3) трајала је од 13 до 15 фебруара. У овој етапи наше јединице имале су задатак да изврше напад на Мостар главним снагама са запада и сјеверозапада, да га отсјеку од залеђа на простору Дрежница, Бијело Поље, униште непријатељске снаге у њему и продуже наступање на сјевер долином Неретве.

Послије одбијања непријатељских противнапада из Мостара и завршених припрема поново је отпочео напад наших јединица на Мостар, са правцем главног удара дуж комуникације Широки Бријег, Мостар.

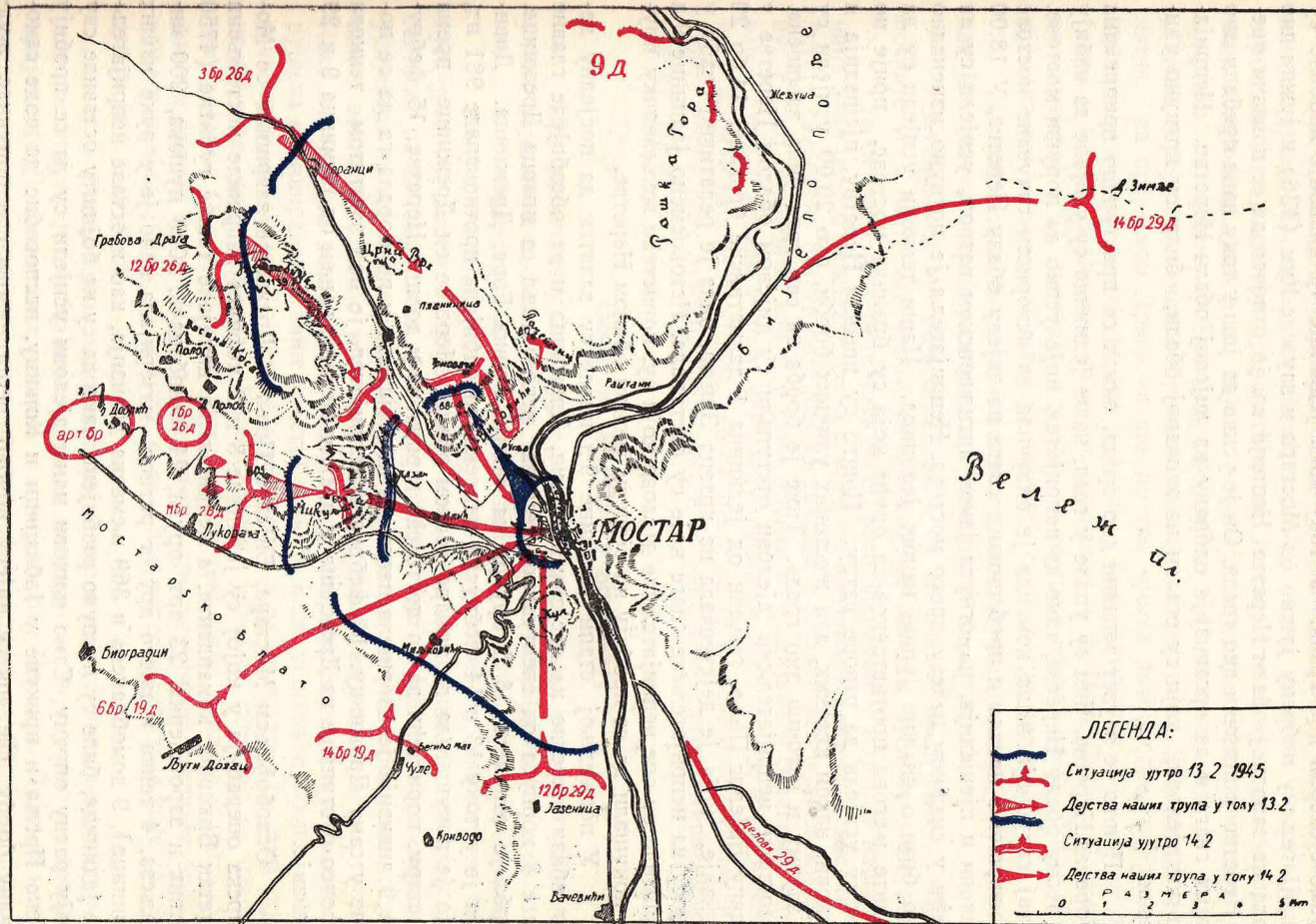
Послије кратке артиљериске припреме 13 фебруара у 7.00 отпочео је напад наших јединица на Мостар и Невесиње. У првом налету 3 бригада 26 дивизије заузела је Црни Врх (936) и продужила надирање преко с. Планиница ка с. Виховићи. У 17.00 бригада је заузела с. Виховићи и Р. Угља. До 10.00 јединице 12 бригаде заузеле су Јастребинку (1139). Јединице 11 бр у 14.00 у садејству са тенковима извршиле су напад на најјаче брањену тачку — Микуљачу (654) и пред мрак је заузеле. Јединице 19д нису успјеле да пробију непријатељску одбрану јужно од Мостара, на отсјеку између Неретве и с. Миљковићи. Јединице 29д, послије снажног напада, заузеле су Невесиње и одмах продужиле гоњење непријатеља који је отступао у правцу Благаја и Мостара.

Пошто је заузета Микуљача (654) команда 26 д увела је у борбу дивизијску резерву (1 бр) дуж комуникације ка Мостару са циљем да развије постигнути успјех на томе правцу.

Због јаког отпора непријатеља и развучености наших јединица, команда 8 корпуса одлучила је да у току ноћи прикупи и среди јединице, с тим да у зору 14 фебруара поново продужи наступање.

Постигнути успјех 3 бригаде на правцу с. Виховићи, због недовољне будности, није био потпуно искоришћен. Непријатељ је тамо 13 фебруара брзо реагирао, јер је продором 3 бригаде био угрожен сами град Мостар, чији би пад знатно отежао отступање непријатеља долином Неретве. Због тога је непријатељ извршио противнапад у правцу с. Виховићи, а у току ноћи убацио групу од неколико стотина војника на к. 684 — у позадину 3 бригаде. Због снажног удара са фронта и дејства непријатељске групе из позадине са к. 684, 3 бригада је била приморана да се повуче на линију Потетеник (612), с. Трновача.

У зору 14 фебруара све наше јединице отпочеле су напад на цијелом фронту. Јединице 26 д до 12.00 успјеле су да пробију непријатељску одбрану на неколико мјеста. Око 13.00 јединице 11 бр 26 д пробиле су непријатељску одбрану и преко засеока Илић избиле пред главни мост у Мостару. Око 15.00 и остале јединице 26 д, у тијесном садејству са тенковима, потпомогнуте јаком артиљериском ватром, избиле су на десну обалу Неретве. У међувремену 3 бригада успјела је да ликвидира непријатеља на к. 684 и да

Сл 3

заузме сјеверни дио града. У току дана јединице 19 дивизије пробиле су непријатељску одбрану јужно од Мостара и заузеле Кум (436) и јужни дио града на западној обали Неретве. Непријатељ је отпочео да се повлачи преко Неретве у источни дио града. Он је успио да још у току дана пребаци дио својих снага и да организује одбрану на лијевој обали Неретве. Непријатељски дјелови, који су остали на западној обали, били су потпуно уништени.

Пошто је заузет западни дио града, одмах се приступило припремама за прелаз Неретве. Чим су упале у град, наше јединице су успјеле да избију на десну обалу Неретве, тако да непријатељ није успио да поруши мостове. У тој ситуацији наша команда је одлучила да искористи сачуване мостове за извршење напада и пребацивање снага на лијеву обалу Неретве. У 18.00 тенкови и пјешадија, помогнути јаком артиљериском ватром, успјели су да пређу у снажном налету преко мостова. Непријатеља је потпуно изненадио тако брзи и снажни јуриш наших јединица. Наши тенкови успјели су да униште његова противтенковска оруђа која су бранила мостове, прије него што су успјела да отворе ватру. Пошто су прешли Неретву, пјешадија и тенкови, након кратких, али жестоких уличних борби, око 20.00 успјели су да заузму и источни дио града. Тиме је борба за сам град била завршена. Преостали непријатељски дјелови отступали су лијевом обалом Неретве у правцу Бијелог Поља, гоњени од јединица 1 далматинске бригаде. 14 бр 29 дивизије, која је дејствовала из правца Зимља, била је релативно слаба у односу на непријатељске снаге које су отступале. Истовремено јединице 9 д уништиле су оне непријатељске дјелове који су, користећи жељезничку пругу, покушали да се пробију ка сјеверу десном обалом Неретве.

У посљедњој етапи јединице 9 д имале су задатак да посједну десну обалу Неретве на отсјеку Раштани, Дрежница и да обезбиједи главне снаге 8 корпуса од евентуалног дејства непријатеља са правца Дрежнице. Борба је отпочела 13 фебруара на линији Рашка Гора, Дрежница. Дивизија је у току 13 и 14 фебруара непрекидно одбијала противнападе 981 пд, која је покушавала да продре десном обалом Неретве од Дрежнице према Мостару, користећи за то постојеће гарнизоне у долини Неретве. 15 фебруара 9 дивизија је извршила напад на непријатеља и приморала га да се повуче у саму Дрежницу. 16 фебруара непријатељ је под заштитом тенкова отпочео отступање из Дрежнице у правцу сјевера, гоњен од јединица 9 и 29 дивизије.

Ослобођењем Мостара, Бијелог Поља и Дрежнице завршила се Мостарска операција у којој су јединице 8 и 2 корпуса извршиле постављени задатак Врховног команданта, а непријатељу нанијеле тешке губитке (4750 мртвих и заробљених, 23 арт. оруђа, 24 минобацача, 2000 пушака, 200 митраљеза, 4 тенка и много другог ратног материјала пало је у руке наших јединица), 9 домобранска и 369 њемачка дивизија, као и остале непријатељске јединице, биле су потпуно разбијене, тако да су на бојишту оставиле сву своју ратну опрему. Само њихови мањи дјелови успјели су да се пробију преко Прења и прикупе у Јабланици и Коњицу, неспособне да воде самосталну борбу, све док се нијесу поново реорганизовале и попуниле људством и материјалом.

Мостарска операција има велики оперативни значај. Чак и по њемачким изворима Мостарска операција утицала је на њемачке операције сјеверно од Саве и између Драве и Блатног Језера, што се види из непријатељских докумената, као и по изјави њемачког генерала Лера, команданта југоистока, на суђењу у Београду фебруара 1947 године. Лер је изјавио: „Према наређењу њемачке Врховне команде, Хересгрупа „Е“ добила је задатак, да преласком Драве на два до три мјеста потпомогне операцију у правцу Будимпеште, али је ова операција била ризикантна због неповољног стања у Босни. Заузимање Мостара привукло је на Иван Седло (ј. западно од Сарајева) 7 СС дивизију и мјесто да се врши прелаз преко Драве са пет пјешадиских дивизија, прелаз је извршен само са три дивизије.“

Ослобођењем Мостара и великог подручја око њега од окупатора задан је коначни ударац усташама и четницима у Херцеговини.

Заузимањем Мостара ослободиле су се знатне наше снаге, које су послјеге тога наставиле борбу за ослобођење осталих дјелова наше земље.

То су, углавном, резултати Мостарске операције у којој су наше јединице још једном показале високу морално-политичку свијест и високе квалитете савремене војске која зна да савлада и најјачу непријатељску одбрану. У овој операцији, као и у свим другим операцијама и бојевима, које је наша Армија водила у току четворогодишње борбе, борци и руководиоци нису жалили напора и жртава, јер су знали да је њихова борба саставни дио опште борбе свих демократских снага и да тиме врше своју интернационалистичку обавезу.

Осврт на Мостарску операцију

При разматрању Мостарске операције учачамо низ позитивних и поучних дејстава и поступака међу којима се нарочито истичу следећи:

1 — Операција је у суштини правилно планирана и спроведена.

2 — Организација садејства у тактичком смислу, као основа за успјех у свакој борби, била је у овој операцији на висини. Артиљерија је од почетка па до завршетка операције крчила пут пјешадији и тенковима и успјевала да их стално прати ватром и покретом, чак и преко јако испресјецаног земљишта, слабо комуникативног и покривеног великим снијегом. Иако су тенкови располагали само једном комуникацијом (која је била порушена и минирана на више мјеста), они су ипак успјевали стално да прате пјешадију, да савлађују безпутно земљиште и да се појављују тамо гдје их непријатељ није очекивао. Инжињерске јединице потпуно су извршиле свој задатак. Оне су правиле пјешадији и тенковима пролазе у минским пољима и другим препрекама, а тенковима и артиљерији омогућавале брзо кретање напријед, јер су на вријеме оправљале мостове и путеве које је непријатељ био разрушио.

3 — Веома брзом концентрацијом снага на полазном положају за напад постигнуто је изненађење, тако да непријатељ није успио да доведе на вријеме своје оперативне резерве и спријечи пад Мостара. Дејство његових оперативних резерви, које су у току борбе доведене од Сарајева, а које су покушале да интервенишу у правцу Мостара, није успјело.

4 — Избор правца главног удара — Широки Бријег, Мостар — био је правилан и потврђује начело које каже да се заузимањем тежишта непријатељске одбране нарушава цио његов одбранбени систем. Заузимањем Широког Бријега нарушена је постојаност непријатељске одбране, тако да је непријатељ био приморан да организује одбрану на положајима у непосредној близини Мостара. Тиме је била дата могућност нашим јединицама за напад на сам град.

5 — Наше јединице показале су велику маневарску способност, савлађујући јако испресјецано земљиште које је било покривено великим снијегом. Наша команда могла је да ствара врло брзо надмоћност над непријатељем на појединим правцима благодарећи маневарској способности наших јединица и њиховом веома брзом кретању чак и под најтежим условима.

6 — Снабдјевање и евакуација у току операције правилно је функционисало, тако да је борбена способност јединица у току читаве операције потпуно сачувана. Треба подвући да је позадина овај задатак извршила и поред ограничене количине превозних средстава. Она је успјела због тога што је била спроведена правилна организација позадинске службе и правилна експлоатација расположивих средстава.

Према томе јединице 8 и 2 корпуса успјешно су извршиле постављени задатак, јер је њихов рад, разматран у цјелини, био правилан.

Пошто смо изнијели позитивне стране ове операције, потребно је да укажемо и на неке грешке и недостатке, јер само тако можемо да извучемо поуке из наше историје и да правилно користимо искустава из нашег Ослободилачког рата.

Ако анализирамо Мостарску операцију можемо уочити слиједеће недостатке:

1 — Нијесу извршене све неопходне припреме јединица на полазним положајима:

а) није вршено непрекидно извиђање непријатељске одбране,
 б) није благовремено установљен карактер његових фортификационских радова и објеката,

в) нијесу на вријеме установљена минска поља и жичне препреке, ни ги су у почетку предузимане потребне мјере за чишћење минских поља и жичних препрека (то је био један од разлога што Широки Бријег није пао још у току првог дана борбе),

г) није извршено темељито рекогносцирање и упознавање јединица са земљиштем, иако је то веома важно, када јединице долазе на непознату територију.

2 — Нијесу се довољно искоришћавали и брзо развијали постигнути тактички успјеси са тежњом да се тактички успјех претвори у оперативни. Ово се нарочито односи на постигнуте успјехе 9 дивизије у другој, и 3 и 12 бригаде 26 дивизије у четвртој етапи. То је у првом реду била посљедица постројавања борбеног поретка без довољно резерви (тактичких и оперативних).

3 — Наше јединице нијесу брзо утврђивале и припремале за одбрану заузете непријатељске положаје. Због тога су непријатељски противна-

пади често били успјешни тако да су наше јединице у појединим случајевима морале да напуштају заузете положаје.

4 — Неке наше јединице изоловано су, саме за себе, нападале на појединим отсјецима фронта, тако да је непријатељ могао да концентрише своје снаге и ватрена средства, у првом реду артиљерију, са пасивних отсјека или праваца на угрожена мјеста. Тако, на примјер, у трећој етапи, 19 дивизија вршила је неколико узастопних напада, док се у том времену на осталим дјеловима фронта није нападало.

Закључак

Велики војнички и политички значај Мостарске операције огледа се у слиједећем:

— коначно је ослобођена Херцеговина од окупатора, домаћих издајника и усташког терора;

— ликвидирана је непријатељска групација која се налазила у дубокој позадини;

— ослобођене су наше снаге за дејство ка Лици и Истри;

— отворена је долина Неретве за дејство наших снага према Сарајеву;

— знатно је повећана ослобођена територија, а тиме и извори за попуну и снабдјевање јединица наше војске;

— наше трупе и командни кадар упознали су се са вођењем савремених борбених дејстава са примјеном модерног наоружања и свих родова војске и служби и допунили своја драгоцјена искуства за слиједеће операције;

— разбијањем непријатељских снага на том подручју, непријатељ је био приморан да оријентише на југ дјелове оперативних резерви, које су се налазиле сјеверно од Саве, а које је непријатељ био одлучио да употреби сјеверно од Будимпеште;

— операција је показала да само добро обучене јединице и штабови могу успјешно да изврше сложени борбени задатак. Она је показала да савремена борба тражи од командног кадра темељито познавање непријатеља и његове тактике, својих јединица и савремене ратне технике, да је потребно стално изучавати вјештину савременог боја;

— она је даље показала да наш командни кадар има одличне квалитете руководиоца — организатора и да искуство стечено у Ослободилачком рату претставља солидну базу за даље оспособљавање нашег командног кадра;

— она је показала високу морално-политичку свијест наших бораца и руководиоца и њихов масовни хероизам и упорност у борби;

— Мостарска операција даје довољно материјала за обучавање наших јединица и штабова на искуствима нашег Ослободилачког рата.

Мостарска операција је вођена под специфичним околностима нашег Народноослободилачког рата и она се не може правилно схватити, ако се не познају те специфичности.

Искуство добивено у овој операцији успјешно су искористиле наше јединице у даљој борби за ослобођење наше земље под мудрим руководством Врховног команданта — маршала Тита.